

Leta 1869 na Triglav

Kako je Josef Stussiner pred 140 leti opisal vzpon

✉ Mimi Urbanc in Aloisia Gomez

»Že od nekdaj so bile ene mojih največjih sanj, da bi iz lastnih izkušenj spoznal visokogorje gorenjskih Alp in lahko na mestu samem nabiral redke rastlinske zaklade, ki predstavljajo edini okras golih skalnih vrhov. Vedno mi je bilo v zelo velik užitek, ko sem z Ljubljanskega polja hrepeneče gledal na alpski venec z golimi vrhovi, predvsem pa na častitljivega očaka Triglava.«

Tako je pred 140 leti napisal Josef Stussiner. Ko je to pisal, je svojo veliko željo že uresničil. Prve dni avgusta leta 1869 sta se s prijateljem v družbi gorskega vodnika Šesta in njegovega sina povzpela na vrh naše najvišje gore. Kugy je v knjigi *Pet stoletij Triglava* napisal, da sta se tega leta nanj povzpela le dva planinca. Verjetno je imel v mislih dve taki skupinici, kot je bila Stussinerjeva. Njihovo pot je opisal v časopisu *Laibacher Zeitung* že nekaj dni po samem vzponu, sredi avgusta 1869, članek v več delih pa je izšel z originalnim naslovom: *Die Ersteigung des Triglav*.

KDO JE BIL JOSEF STUSSINER

Josef Stussiner (* 22. 11. 1850, Ljubljana, † 6. 10. 1917, Ljubljana) se je od malih nog navduševal za naravoslovje, vendar je zaradi materialnih razlogov njegova želja po univerzitetnem študiju ostala neuresničena. Tako se je po končani realni gimnaziji izučil za poštnega uslužbenca, prosti čas pa je v celoti posvečal svoji veliki ljubezni. Že v gimnaziji je začel s fenološkimi (fenologija preučuje zakonitosti periodičnih pojavov v razvojnem ciklu rastlin in živali) opazovanji, ki jih je pozneje dopolnil in nadgradil z botaničnimi in zoološkimi raziskavami.

Služba ga je iz Ljubljane vodila v različne kraje monarhije: Novo mesto, Radovljico, Šentvid pri Ljubljani, Prago, Pulj in nazaj v Ljubljano. Svoje službene obveznosti je združeval z raziskovanjem in strokovnim udejstvom. Tako je v Pragi, kjer je bil zaposlen med letoma 1872 in 1877, ustanovil Entomološki klub (entomologija je veda o žuželkah).



Prirodopisec Josef Stussiner
1850–1917

Svojemu raziskovalnemu delu je podredil tudi potovanja. Bil je na več entomoloških in malakoloških (malakologija je veda o mehkužcih) raziskovalnih ekskurzijah v Dalmaciji, Bosni in Hercegovini, Črni gori, Kalabriji in Tesaliji. Sicer pa je vneto raziskoval okolico mesta, kjer je bil trenutno zaposlen. Svoje izsledke je objavljaval v strokovnih in poljudnih revijah. Nabral je bogato zbirko hroščev in konhilij (lupin polžev ali školjk), ki je v Prirodoslovnem muzeju v Ljubljani. Bil je redni ali dopisni član številnih družb. Njegovo bogato delo na področju raziskovanja hroščev, mehkužcev in pajkovcev se odraža tudi v imenih 25 vrst, ki nosijo ime po njem. Sam je odkril več novih vrst na našem ozemlju.

Pripadal je nemškemu kulturnemu okolju (prijateljeval je s Karlom Dežmanom), vendar se ni družbeno in politično angažiral. Nasprotno, povsem se je dis-

tanciral od narodnostnih in strankarskih preprirov tistega časa. Ves svoj materialni in intelektualni kapital je investiral v potešitev svoje radovednosti. Tudi gore so bile na popisu njegovega večnega iskanja. Zahvaljujoč njegovi sistematičnosti in pisateljski žilici imamo njegov opis vzpona na Triglav, objavljen leta 1869 v *Laibacher Zeitung*. Ne gre za suhoparen opis, ampak za poetično delo, ki odraža njegovo veliko duhovno bogastvo, ljubezen do narave in njeno globoko spoštovanje. V nadaljevanju sledijo izseki iz njegovega potopisa.

Na poti k Bohinjskemu jezeru smo takoj iz vasi zagledali Triglav, ki je zažarel v jutranjem soncu. Samo na nekaj mestih s svojega visokega prestola pogleda na pri svojih nogah ležeče doline, njegovi drzni obrisi so od tod videti drugače kot iz Ljubljane, srepo so pritegnili naše poglede in kot še nikoli prej smo čutili vzvišeno veličanstvo gore, ki smo ji bili že tako blizu.

Kakor magnet nas je vleklo gor na razsvetljene višine Triglava, tako vabljiva je bila videti zeleno modra gladina Bohinjskega jezera, na obali katerega sva prvič stala, tako ljubeznivo so nas gledale sočne alpske blazine.

5. avgusta nas je vodnik zbudil zelo zgodaj zjutraj. Z enim skokom z ležišča smo bili zunaj, kjer so v čudoviti jasnini sijale zvezde. Stalni rahli severni veter nam je tudi za ta dan obljubljal dobre vremenske razmere za nadaljnje potovanje. Zajtrk je bil zelo hitro pripravljen.

Po stari lovski navadi si je vodnik nabral nekaj listov grenkega planinskega pelina in



Triglav FOTO: OTON NAGLOST

fino listnatega kopra, ki ga pogosto najdemo okrog Belopolja in ki je od Bohinjcev tako poimenovan zaradi vonja po koprcu. Te planinske rastline dajo žganju prijetno aromo, naš izkušeni praktik je menil, da takšna pijača osveži srce, krepi želodec, oživilja pogum in je na vrhu gora univerzalna medicina za vsako zlo.

Velikanska glava Triglava, ki smo jo med vzponom nekaj časa videli, je ob sončnem vzhodu pogledala grozljivo navzdol. Ko pa so se je dotaknili sončni žarki, je bila videti oživiljena z rožnato rdečim vonjem, gole gorske verige in borna zelenkasta travišča spodaj so se bleščali v čudoviti jutranji svetlobi.

Pred nami je stal Mali Triglav, vzpon nanj se začne na vzhodni strani skozi ozko špranjo v skali, Triglavska vrata, od Bohinjcev poimenovana »v Stopci«. V globoki škrbini, ki tvori označen usek v vzhodno verigo triglavskega masiva, pada vrh Malega Triglava izredno strmo navzdol. Veliko melišče nas je še ločilo od tega vrha, toda kmalu smo se vzpeli tja, in ko smo dosegli Triglavska vrata, smo imeli prvi razgled na Koroško, na severni strani pa na grozljivo ležeča brezna in na od Zgornje Savske doline odcepljene stranske doline, ki vodijo gor do Triglava. Na mestu smo pustili naše palice, ker nas bi motile pri nadaljnji poti. Od tistega mesta do najvišjega vrha smo se vzpenjali po golih skalah brez vegetacije, ki se ali dvigujejo kot strma stena ali se nakopičijo v razbrazdan skalnat vrh ali pa iztečejo v ozek skalnat greben. Pri vzponu so na posameznih mestih roke prevzele delo, toda težišče gorskega vzpona leži v zanesljivem koraku, glavi brez vrtoglavice in v vzdrževanju ravnotežja pri pokončni hoji. Lažje, kot smo si predstavljali, smo se vzpeli na prvi vrh. Preudarnost našega vodnika, njegov pogled vojskovodje, s katerim je vodil našo majhno karavano, sta nas spodbujala k odločnosti.

Ob 6. uri in 20 minut smo se vzpeli na špico Malega Triglava, do sem smo z Belopolja rabili okoli dve uri. Mrzel in močan severni veter je delno prepihal naše kosti (telo), temperatura je bila verjetno samo nekaj stopinj nad lediščem.

Že tukaj se zmagovalcu odpre očarljiv razgled, ki je primerljiv s tistim na najvišji kopi Triglava. Toda kdo naj bi imel oči za spodaj ležečo divjo pokrajino, če pred seboj zagleda še cilj mučenja in napenjanja, velikana s špico, ki se vzpenja v temno modro nebo.

Pred nami je ležala razvpita ostrina, rob povezave med Malim in velikim Triglavom, katere grozljivi prepadi severno in južno ležečih snežišč so že marsikaterega planinca pripravili, da se je obrnil. Poteka v loku med obema kopastima vrhovoma, mestoma se zoži na čevlj ali dva širine. »Le po ojtrem,« je menil Šest, in nevarno potovanje se je začelo. Jaz sem korakal spredaj, za menoj Šest, za njim je prišel moj sopotnik in nazadnje še Šestov sin. Samo na nekaterih zelo nevarnih mestih smo nam sledečega vodiča prijeli za roko.

Nahajali smo se pred gladko skalnato steno velikega Triglava in vzpon se nam je zdel nemogoč. »Kam pa zdaj?« sem vprašal vodnika. Šest je pokazal na skalno polico na severni navpični triglavski steni. Od tega mesta smo ubrali pot do najvišje špice, ki jo je odkril izkušeni Šest pri svojih vzponih. Pot se mu je zdela veliko bolj praktična kot doslej običajna pot; po dveh Angležih, ki so šli pod njegovim vodstvom prvič po novi poti, naj bi jo zdaj preizkusili tudi mi.

Sproščeno smo vzdihnili, ko smo na levi strani zgoraj videli najvišjo kopo Triglava, samo še nekaj korakov, pa smo bili na hrepenečem cilju, bila je ura 7 in 5 minut, torej z Belopolja nismo rabili več kot tri ure. Na višini Triglava je bilo popolno brezvetrje, temperatura zraka je bila osem stopinj v senci. Gorečo žejo smo pogasili s snegom, ki se je topil in ležal na še obstoječem snežišču na vrhu, lakoto smo potešili s kranjsko klobaso in koščkom kruha in nato napravili velik požirek iz Šestove steklenice s po zeliščih dišečo življenjsko esenco. Počutili smo se popolnoma prenovljeni in zdaj smo lahko uživali čudovite razglede, na srečo v krasnem vremenu, pri čemer nam je zelo dobro služil navaden daljnogled.

Modro nebo je bilo brez oblakov in zdelo se nam je še temnejše barve, kakor smo ga

prej videli v dolini, ni bilo megle, ni bilo višinskega dima, ki bi lahko zameglil naš pogled. Jasna svetloba nam je omogočila pogled na vse gorske vrhove v daljavi. Zaman išče oko neko točko mirovanja v velikem morju gorskih vrhov s skalnatimi tvorbami vseh oblik, temu v nasprotju se delo človeških rok, mesta in vasi izgubijo kot komaj opazni atomi. Rodovitna zemlja Gorenjske, obširna beneška ravnina se krčijo v ostrem traku, neskončnost morja na jugovzhodnem horizontu predstavlja razsvetljena proga, proti kateri kot bele linije hitijo italijanske obalne razpoke.

»Pred nami je ležala razvpita ostrina, rob povezave med Malim in velikim Triglavom, katere grozljivi prepadi severno in južno ležečih snežišč so že marsikaterega planinca pripravili, da se je obrnil.«

Po tisti krasni paši za oči, ki smo jo uživali visoko v alpskem svetu, si tudi teme gore zasluži natančnejši pregled. Najvišja triglavska kopa, sestavljena iz razpuščene kamnine, predstavlja od jugovzhoda do severozahoda slemeneč, do dvanajst klafter širok greben. Strme stene, ki na severu, zahodu in jugu padajo navpično dol, se zdijo nepremagljive, samo vzhodno pobočje se zaostri v greben, ki poteke do Malega Triglava in kaže pot, po kateri se običajno doseže špico.

Zdaj smo si lahko ustvarili lastno mnenje o nevarnostih triglavskega vzpona, ki so bile že velikokrat opisane v drugih pripovedih o njem. Ne da bi jih hoteli napihnuti, smo morali priznati, da sta od škrbine do najvišjega vrha potrebni največja preudarnost in hladnokrvnost, s tem da nevarnost ne upada, temveč se pri vsakem koraku stopnjuje. Pogled na kolos, ki se je dvigal pred nami, pa nas je tudi učil, da sicer običajna pot na špico od plezalca najbrž zahteva več moči, vendar pa ni tako nevarna kot pot, po kateri nas je vodil Šest in po kateri smo si upali samo pod vodstvom tako zanesljivega in skrbnega vodnika.

Veselo nas je presenetila prva cvetoča rastlina, ki smo jo našli na kopi Malega

Triglava, ločili smo rušo, ki je bila oprijeta na skalo. Ta rastlina je bila »Jaquet's Himmelsherold« ali triglavska neboglasnica (*Etrichium nanum*) s spominčici podobnimi rožnimi očmi, ki so se čudaško pokazale iz srebrno sive rastlinske preproge, sladko dehteče po jasmínu. Medtem ko druge rastline zaradi vodnih in vetrnih razmer rastejo tudi v nižjih območjih Alp, celo v rečnih koritih alpskih dolin, pa ta prebivalec vrhov apneniških Alp ne zapusti svojega mesta na najvišji vegetacijski meji. »Himmelsherold« je na Kranjskem najvišje cvetoča rastlina. Šele na višini 7000 čevljev nad morjem lahko zmagovalec gore zagleda to ljubeznivo rastlino.

Hoteli smo ubrati pot čez dolino Kot v Mojstrano. To je najkrajša ruta od Triglava do Savske doline, vendar tudi najtežavnejša.

Da smo lahko prišli v to dolino, smo morali že visoko zgoraj narediti ovinek okoli vzhodnega in severovzhodnega boka triglavskega masiva pod grebenom Kredarice in Rži. Gole kamnine so žarele v skoraj tropski opoldanski vročini, morali smo narediti ovinek okoli nekaj kotlin in zdelo se nam je, da smo morali prekoračiti neskončna melišča (Prodi pod Ržjo).

Končno smo dospeli na sedlo med Ržjo in Rjovino, ki nam ga je Šest predstavil kot Vrata Kota. Na levi strani smo zagledali Cmir. Triglavski ledenik ni ležal daleč proč od tukaj, vendar smo bili preveč izčrpani, da bi lahko skočili tja čez divjo visoko planoto Pikel, čeravno smo bili zelo radovedni, ker nam je Šest pripovedoval o starem snegu, iz katerega se tvori led, in da se tam pogosto najde neke zelene črve.

Stopili smo v globoko, s skalami in rušjem pokrito dolinsko kotanjo, ki vodi vzdolž zahodnih strmih sten Rjovine v globino doline. Na nekaterih mestih so še ležala velikanska snežišča in voda, ki od tam odteka, se takoj spet izgubi v grušču, samo na hitro smo se lahko odžejali.

Neka potka nas je vodila v kotanjo doline Kot. Hodili smo uro in pol, da smo dospeli v Zgornjo Radovno. Potem smo morali prečiti samo še majhen, z macesni poraščen hribček in pred nami je ležala hrepeneča, prijazna vas Mojstrana, kjer smo ob 8. uri zvečer utrujeni prispeli v gostilno, v kateri smo se lahko odpočili od napornega potovanja. ●